

ŠTO I ZAŠTO — EVANGELIZIRATI?

Dr Ante KUSIĆ

Osvrst pročitan na Tjednu

Molio bih da se ovaj moj osvrt na rad Svećeničkog Tjedna shvati kao nastojanje da se izbjegne opasnost onoga »pars pro toto« u raspravljanju o problemu evangelizacije. Ističem kako svim srcem želim da vibratorji mog mozga osjete »valove« duše suvremenog čovjeka.

Kroz ova tri dana čuli smo puno pobudnih misli, potresnih pitanja, dobrih sugestija, dobronamjernih kritičkih zapažanja na račun Crkve, kojoj svi želimo procvat i obnovu. Dalekosežne su i simpatične misli: Crkva treba da pomaže društvu u omogućavanju *punog* razvoja osobe, Crkva mora da odloži svoje *evropsko odijelo*, svoj kršćanski *šaraf* ne možemo staviti u svaku *maticu*, čuvajmo se »*chosisme*« i pazimo na osobnost: ono »Tko?« najveće je »što« evangelizacije, nužno je *doformulirati* vjerske formule prema zahtjevima vremena, Crkva je zajednica onih koji se *ljube do kraja*, za evangelizaciju nužno je nastupati *bez maske*: grijeh! — to je nošenje maske, evangelizacija samih sebe — po mogućnosti bez omeđivanja »granice dioptrije« — jedina je ispravna evangelizacija javnog mnijenja, teologija treba danas da bude teologija *oslobođenja* gdje se odgaja ljude za *zrelu odgovornost*, autoritet Crkve mora se *obratiti* od vladanja k služenju.

Od reda izvanredne misli, sadržajne, koncizne, ljudske, konstruktivne! Međutim, usprkos svemu tome, osobni mi je dojam da se radilo uglavnom o pitanju »kako« evangelizirati, te da je dosta zanemareno pitanje »što« i »čemu« ili »zašto« evangelizirati. U tom smislu čini mi se, a volio bih da imam krivo, da je Tjedan u neku ruku »evangelizacijski torzo«, s uspjehom obavljen, ali ipak »torzo«. Stoga sam slobodan zamoliti vodstvo Tjedna da pokuša prirediti jedan tečaj, možda budući, na temu »što i zašto evangelizirati?!« Ne može se sijati ako nema sjemenki ni nikakve svrhe sijanja, ne može se evangelizirati ako se ne zna »što« evangelizirati i »zašto« evangelizirati. Svoju sugestiju temeljim na činjenici što se danas — takav je barem moj dojam — inzistira uglavnom na horizontalističkoj »teologiji« ili antropologiji kršćanskog tipa, a ne naglašava se *podjednako* potreba temeljenja te horizontale na vertikalnoj teologiji ili vrednotama vrhunarnog značaja. Dok nam jedan razborito prihvatljiv odgovor o »identitetu katoličkog vjernika« *također* s obzirom na vertikalnu teologiju ne dadu dogmatičari, moralisti, pastoralisti, bibličisti, uz potvrdu crkvenog učiteljstva, gubit ćemo se u simbolizmu, subjektivizmu, relativizmu, agnosticizmu, pragmatizmu, indiferentizmu, skepticizmu, fenomenalizmu, solipsizmu, egzistencijalizmu itd. — što sve psihološki nemogućom čini samu evangelizaciju. Ta tko će normalan prihvatiti kao životni smisao nekakve vjerske — za samo mišljenje na kraju krajeva — čudovišne besadržajne sadržaje raznih dogmatskomoralnih »istina«: — uko-

liko bi te, snagom evangeliziranja, sličile na nekakav sadržaj dok stvarno ne bi imale nikakva određiva sadržaja! Bez vertikalne teologije — što zapravo znači, barem za nas kršćane, ono »puni razvoj osobe«, »zrela odgovornost«, »obraćenje« itd.?! Zašto ne bismo, kad je već vertikalna od sporednog značenja, radije prihvatili sartreovsko, Protagorino, Lippsovo »Ego! — metron panton«. Zašto bi bilo »poštenije« dosljedno se angažirati za svoje uvjerenje negoli, npr. pragmatički elastično, mijenjati svoja uvjerenja kao i odijela? Zašto uopće radije »biti kršćanin« nego »ne biti kršćanin«? Čemu opterećivati sebe »Bogom« (zakonodavcem, suncem, onim koji »istražuje srca i bubrege« ...) kad se već jednako, ili čak lakše, može živjeti »bez Boga«?! »Fides quā (kojom se) creditur« bez one »fides quae (koju se) creditur« izlazi u neku ruku nepotrebno, i time bolesno, opterećivanje samoga sebe, ako zanemarimo teologiju vertikalnoga »što« i »zašto«!

U predavanjima je naglašavana evangelizacijska važnost zajednice, zajedništva, javnog mnijenja. Sve je to savršeno točno. Meni se, međutim, nametnula sasvim konkretna misao: čime stvoriti »zajednicu«, zajedništvo, čime oblikovati javno mnijenje kad danas nemamo nikakve »kratke formule« ili vjersko-moralnog sažetka koji bi u sebi nosio oznake za raspoznavanje »identiteta« kršćanskog vjernika. Formula »Hvaljen Isus i Marija« nosila je u sebi snagu koja je dugo vremena oblikovala kršćansko ozračje i bila u neku ruku lozinka prepoznavanja među katoličkim vjernicima. Apostolsko vjerovanje, što su ga opismenjeni učili u katekizmu i nepismeni »čitali« na vratima crkava (»Biblia pauperum«), samo je proširenje te formule. Moje je pitanje: kojom formulom danas animirati vjerske pripravnike za evangelizacijsko »zajedništvo« u kršćanskim »zajednicama«?! Bilo bi nužno za efikasnost evangelizacije, prihvativši koncilsko načelo »hijerarhije (vjerskih) istina«, pronaći odgovarajuće dogmatsko-moralne »kratke formule vjerovanja«. Bez toga je, što se tiče evangelizacije »zajednice«, uvijek opasnost da govorimo uprazno.

U Tjednu je govoreno također o funkciji auktoriteta u evangeliziranju. Čini mi se da je trebalo nešto određenije reći o kompetencijama auktoriteta, posebno u vezi s onom točkom konstitucije »Radost i nada« gdje se govori o »autonomiji profanih stvari«, naime o autonomiji znanstvenih i umjetničkih istraživanja. Meni pada na pamet pitanje: ima li crkveni auktoritet, barem s obzirom na vjernike učenjake i umjetnike, ikakve kompetencije u odnosu na tu autonomiju! Prva reakcija bila bi: naravno da nema! Međutim, da stvar nije tako jednostavna može se vidjeti na temelju povijesnih činjenica, gdje je »autonomija znanosti i umjetnosti«, sa stanovišta humanističke etike, bila zloupotrebljavana — jer je bila krivo shvaćena. Zbog krivo shvaćane »autonomije znanosti« služili su ljudi u nacističkim logorima kao pokusni kunići za ispitivanje mogućnosti biološkog ratovanja. U ime istog načela kastrirane su i pobijene stotine tisuća ljudi u samome prošlom ratu. Njemački pisac Hochuth u svojoj knjizi »Namjesnik« napada Piju XII da ništa nije htio napraviti za spas Židova od Hitlerovih progona. Zamjenik glavnog redaktora ureda za tisak u izraelskom predsjedništvu vlade Pinhas E. Lepide, tome protivno, piše knjigu »Rim i Židovi« gdje brani Piju XII. Intervjuiran od jednog novinara, Lepide naglašava kako želi raspravljati s Hochuthom protiv jedne patološke pojave koja se zove »hochuthitis«, a sastoji se u gubitku pamćenja onoga što je Pijo XII činio za vrijeme rata. — Iz svega toga utvrđujemo slijedeće: Hochuth piše laži u ime autonomije umjetnosti, Hitlerovi medicinari vrše zločine u ime autonomije znanosti, Pijo XII spasava Židove potčinjavajući autonomiju znanosti zahtjevima vjersko-moralne zapovijedi »ne ubij«. Nagrada za to bila je Piju XII kleveta da je pomagao zločine krvoločtvu, u ime autonomije znanosti i umjetnosti. U vezi sa svim time, bilo bi nužno do zadnjih uočljivih konsekvencija razmotriti pitanje: da li je načelo autonomije znanosti i umjetnosti toliko neomeđeno da nikakav crkveni auktoritet nema pravo miješanja u stvari znanosti i umjet-

nosti?! Da li dostignuća znanosti i umjetnosti u bilo čemu mogu biti »contra fidem et mores«, ili su one apsolutno autonomne! Da li Papa, npr. u obliku »Humanae vitae« ili sutra u obliku neke službene deklaracije o abortusu, eutanaziji itd. ima moralno pravo reći: to nije dozvoljeno, jer je to »contra fidem et mores«! Čini se da bi u slučaju negativnog odgovora na to pitanje bilo nužno prihvatiti potpuni moralni relativizam i subjektivizam pirandellovskog tipa »tako je, ako vam se čini«, ili — u zadnjim konsekvencijama — legalizirati ponašanje na način »tko koga«! Parafrazirajući poklik Mme Rolland, pod giljotinom na Place de la Concorde, »Liberté, que de crimes on commet en ton nom!«, moglo bi se, u vezi sa stajalištem neomeđene autonomije znanosti i umjetnosti, reći: O pravdo, koliko je nepravde napravljeno u tvoje ime! O čovječnosti, koliko je nečovječnoga napravljeno u tvoje ime! O kršćanstvo, koliko je nekršćanskoga napravljeno u tvoje ime! — Koji je dakle inter-funkcijski odnos omeđivanja u parovima auktoritet-znanost i znanost-auktoritet?! Ima li ikoga tko je ovlašten da na bilo koji način *usmjerava savjest* Raskoljnikova u njegovu istraživanju da li je on »uš ili Napoleon«?! Kad je već govor o funkciji auktoriteta, smatram da bi bilo potrebno, i vrlo aktualno, napisati nešto na temu »Kriteriji kompetencije crkvenog auktoriteta u stvarima znanosti i umjetnosti«, uključivši tu također znanosti s područja »res fidei et morum«.

Na sugestiju u plenarnoj diskusiji da i sam pokušam odgovoriti na pitanje »Što i zašto — evangelizirati« napisao je dr Ante Kusić kasnije drugi osvrt koji je zaželio da se ovdje donese.

2.

U vremenu tehničke i znanstvene usmjerenosti na svijet, u progresivnoj urbanizaciji našeg društva i u osjećanju punoljetnosti suvremenog čovjeka s obzirom na njegov pristup prirodi i povijesti čini se, ali samo na prvi mah, da je »vjera« zapravo nešto nepotrebno, bez stvarnog temelja, dapače — nešto štetno. Mentalitet »*technopolisa*« potiskiva mentalitet »*theopolisa*«, pa dolazi spontano do pitanja: ima li vjera danas ikakvu uvjerljivu motivaciju, te — u takvom kontekstu — »što« danas evangelizirati i »zašto« još uvijek evangelizirati?! Ozbiljnija obrada tih pitanja zahtijevala bi čitave knjige, i to u najrazličitijim perspektivama — od sociološke, preko psihološke, dubinsko-psihološke, kozmološke, povijesne pa do ontološke utemeljenosti. Mi ovdje možemo dati samo jedan sasvim kratak, sumaran odgovor na ta dva pitanja. Ali, i iz tog odgovora dade se osjetiti kako je danas, kao i oduvijek, »vjera« dalekosežno motivirana, te da je ono »što« i »zašto« evangeliziranja danas, kao i prije, jednako aktuelno. Od mogućih perspektiva mi ćemo se ovdje ograničiti samo na onu psihološku, radije — *antropološku*. Suvremeni čovjek kao da baš iz te perspektive najbolje »*vidi*« Boga vjere. Nikako to ne znači da su bez vrijednosti ostali pristupi Bogu, iz drugih perspektiva, pošto i danas kao i prije vrijede, također u filozofskom smislu, riječi Biblije (Knjiga Mudrosti, 13—14): »Jer ako su (ljudi!) bili kadri steći toliko spoznaje da mogu svemir istraživati, koliko su lakše mogli otkriti Gospodara svega toga!« Evangelizacija — osim toga — treba da bude *biblijska* i *kristocentrična*.

»Što« dakle evangelizirati?! Ukratko: sve ono što na bilo koji način *do-prinosi upoznavanju i ispunjavanju totaliteta osobe*. U tom kompleksu, mi se ovdje zaustavljamo samo na motiviranju vjere u Boga, što je temelj za sve ostale dogmatsko-moralne postavke kršćanstva. *Što* danas evangelizirati o Bogu? Odgovor na to pitanje daje Biblija riječima: »Jer je Bog *stvorio* čovjeka za *neraspadljivost*, i učinio ga *na sliku* svoje besmrtnosti. A *đavolovom* je *zavisnošću* došla smrt u svijet, i nju će iskusiti oni koji njemu pripadaju.« (Knjiga Mudrosti, 2, 10 — 3, 14). I dalje: »Zato neka mi dade Bog govoriti ... , jer on je *vođa* mudrosti i upravlja mudracima. On mi je podario *istinsku znanost* o svemu što jest, naučio me sustavu svijeta i svojstvima prapočela ... I spoznaдох sve što god je tajno i javno, jer me poučavaše mudrost, umjetnica u svemu. Jer u nje je duh razborit, svet, jedinstven, mnogostran, tanan, okretan, pronicav, neoskrvnjen, jasan, nepristran, dobrohotan, oštar, nezaprečiv, dobrotvoran, čovjekoljubiv, postojan, pouzdan, bezbrižan, svemoćan, svenadzoran, što prodire kroza sve duše ... Jer je mudrost gublјivija od svakog gibanja ... Jer je ona *dah sile* Božje, i čist *odvir slave Svemogućeg*; zato je ništa nečisto ne može oskrvniti. Ona je *odsjev vječne svjetlosti*, i zrcalo čisto djela Božjeg, i *slika dobrote njegove*.« (Knji-

ga mudrosti, 7, 15 — 7, 26). — Po Bibliji, dakle, govoriti o »Stvoritelju čovjeka«, o »besmrtnosti i neraspadljivosti« čovjeka kao »slike Božje«, razvijati »istinsku znanost« pod okom Boga kao »vođe mudrosti«, gledati na čovječju mudrost kao na »dah sile Božje«, kao »odvir slave Svemogućega«, uočavati u mudrosti čovjeka »odsajaj vječne svjetlosti«, vršiti djela ljudska u uvjerenju da su ona »slika dobrote« Božje, — sve to predstavlja sadržaje naše današnje, kao uostalom i dojučerašnje, evangelizacije.

Takvo biblijsko govorenje nije u opreci sa suvremenim — ovako ili onako antropološki orijentiranim — znanostima. Bez »sveznajućeg«, »svemogućeg« i »vječnog« Boga te znanosti ne bi mogle odgovoriti na pitanje: tko stoji iza veličanstvene evolucije svemira sve do pojave čovjeka, tko stoji iza beskrajno kompliciranog i umno oblikovanog stroja cjelokupne prirode i iza zagonetne tvorevine totaliteta ljudske osobnosti u njezinim intelektualnim, emotivnim i voljnim usmjeravanjima?! — U kontekstu suvremenije evangelizacije, Bog je »Izvor autonomnog smisla evolucije«, »Stvaratelj smisaonosti« u »totalitetu svemirskog dinamizma« (Olivier Rabut); »Autonomni Centar« i »Princip emergencija (pojavnih oblika!) u toku Evolucije« (Teilhard de Chardin); »Stvoritelj« za kojega se »znanost i religija samo dva prozora na kući, kroz koje gledamo na Stvoriteljevu zbiljnost i na granice u njegovim stvorenjima« (Wernher von Braun). Nadalje, u kontekstu suvremenije evangelizacije, Bog je taj što ga — kroz unutarnju potrebu za ispunjenjem »totaliteta osobnosti« — indirektno doživljavamo kroz čuvstva povjerenja, nade, ljubavi, tjeskobe, dosade, mučnine. Sva su takva čuvstva stanovita imanentna pukotina — »prozor« kroz koji gledamo *vani*, prema Apsolutnome što ga nazivamo Bogom. Zar »tjeskoba vremenitosti« (Kierkegaard) nije ujedno egzistencijalna *slutnja* vječne Transcendentnosti?! Zar »potreba« za ljubavlju, pravdom, srećom (Dostojevski), što ih ovaj svijet u potpunosti nikako ne može dati, nije putokaz prema Nadsvjetnoj Usvijetnosti, koju nazivamo Bogom?! Zar depersonalizirajući rascjep i *nemir savjesti*, kada vlastitom krivnjom zloupotrebimo svoju volju, nije iskustveni doživljaj »zakona dobra« (Tolstoj), što ga je Apsolutni Zakonodavac postavio, ne demantirajući mogućnost naopakog samoopredijeljenja, kao komponentu totaliteta osobnosti?! Zar činjenica da čovjek uvijek iznova ruši vlastite fantome i »idole« ne pokazuje da u sebi nosimo »Boga koji nije mrtav« i koji baš time čini da odumiru oni — od čovjeka stvoreni — bogovi životnog osiguranja i bogovi-garanti životnih uspjeha (»Teologija mrtvog Boga«)?! Zar čovječja »neograničena otvorenost« (Walter Kern) — sadržana u neumoljivosti unutarnjih imperativa, u neograničivosti dometa volje i uma — ne nosi u sebi usmjerenost čovjeka na nešto Apsolutno, Svemoguće i Sveznajuće Vječno, što ga u vjerskom žargonu nazivamo Bogom?! Zar biološka potreba za onim »biti nada« i »biti povjerenje«, tj. ostati sposoban za nadu i povjerenje u životne Ideale, te neizbježnost duševnog oboljenja ako ta sposobnost uzmanjka, — zar to ne pokazuje ljudsku »svijesnu ili nesvijesnu participaciju na Neuvjetovanom Bitku« (psihijatar Staehelin)?! Zar »načelna neograničivost gibanja spoznaje i slobode« (Rahner) nije odraz prisutnosti Neizrecivoga, kao »korijena svakoga duhovno-osobnog iskustva« čovjekova (Rahner)?! Zar i doživljavanje »ččžnje za Posve Drugim« (neomarksist Horkheimer) nije svojevrstan odraz Nadsvijetnosti svijeta i čovjeka u njemu?! Zar čovječja — iznutra obavezujuća — predanost »Istini«, pa i uz cijenu života, kao i nesmirivost umjetničkog nadahnuća u traženju »Ljepoga«, kao i neumoljivost savjesti u traženju »Dobroga«, ne pokazuju — iskustveno — da se »Istina«, »Lijepo« i »Dobro« ne daju svesti na zbiljnosti fizikalnog reda, te da prema tome za sobom povlače postojanje »Duha«, u značenju Totaliteta Istine, Dobrote i Ljepote, što se vjerski naziva Bogom (teoretski fizičar Walter Heitler)?!

Iz svega što je tu tek dotaknuto može se naslutiti koliko je široko polje onoga »Što evangelizirati?«. Sada je red odgovoriti na drugo pitanje! Prihva-

čajuci pluralizam mišljenja, odgovaram u svoje ime.

Zašto i danas evangelizirati?! Ukratko: jer se meni — kao vjerniku — čini da življenje u duhu Krista iz Evandjelja *vodi na jedan osobit način upoznavanju i ispunjavanju totaliteta osobe*, koliko u njezinim psihičkim toliko i fizičkim uravnotežujućim zahtjevima! Za Isusa Krista ne živi čovjek »samo od kruha«, ali on ipak živi i »od kruha«! Vjerovanje u Isusa Krista, i skupa s time evangelizacija, samo su odraz prirodne potrebe čovjeka za identifikacijom, tj. potrebe za poistovjećenjem vlastite osobnosti, okrnjene mnogim manjkavostima, s nekim Idealom, bolje reći — sa Stvarnošću bez manjkavosti koje u konačnici depersonaliziraju čovjeka. Koliko čovjek teži za tom identifikacijom sa svojim Idealom vidi se npr. iz toga kakovu radost osjetimo kad smo svjesni da su drugi s nama — u mislima, ciljevima i življenju — jedno srce i jedna duša, posebno u angažiranosti za Istinu, Pravdu i Slobodu. Zar to ne govori da čovjek u sebi nosi, čak bez obzira na to kojeg je svjetonazora, jedan *impuls prema Uzvišenome*. Toliko je jak taj impuls, da uvijek tražimo nove oblike reprezentabilnosti — u društvu, u državi, u Crkvi; čak — u modi. Dostignuti stupanj reprezentabilnosti, ili — stupanj subivstvujuće identifikacije, nikada nam nije dovoljno velik, ne ispunjava nam totalitet osobe. Nešto tjera uvijek »dalje«, preko svih fakticiteta, u smjeru jedne Veličine i Uzvišenosti u kojoj više nema naših ograničenja ni naše konačnosti. »Čovjek beskonačno nadilazi čovjeka« — rekao je Pascal, do te mjere »nadilazi« da makar konačan u sebi nosi Beskonačnost božanskog Utjelovljenja, spajajući ljudsku horizontalu s božanskom vertikalom, konačni bitak s puninom Bitka. Zašto, dakle, evangelizirati?! Konkretno zato, jer postoji trajna opasnost, kako ističe filozof Bernhard Welte, da čovjek počne smatrati samoga sebe, usprkos svojoj konačnosti, svojevrsnom beskonačnom veličinom. To pak može biti njegova tragedija, tragedija »istočnog grijeha« — onoga »bit ćete kao bogovi«, koja je umjesto života unijela smrt u ljudski rod. Zašto evangelizirati?! Zato jer je i danas, a vjerojatno će tako biti uvijek, aktualna biblijska poruka: Slika Božja *iznad* ljudskih Ja i Ti = Božji blagoslov ljudima i — kao nagrada — međuljudska ravnoteža; slika Božja *ispod* ljudskih Ja i Ti = uvreda Bogu i eksplozije u međuljudskim odnosima. Meni je, kao kršćaninu, Isus Krist oličenje toga »iznad ljudskih Ja i Ti«, on mi je predstavnik novog svijeta, sagrađenog na načelu niti ičim ograničene niti ičim uvjetovane ljubavi prema bližnjemu, koja proizlazi iz primarne ljubavi prema Bogu. U tom kontekstu, Krist je — evangelizacijski gledano — visoki Ideal, prema kojemu mi obični vjernici tek podižemo glavu, kao »ptiči« iz nekakva zemaljskog gnijezda, dok — međutim — kršćanski velikani tipa Franje Asiškog, Vinka Paulskog, Majke Terezije, i bezbroj drugih osvajaju puno veće domete ideala iz »Govora na Gori«. — Prema tim posljednjima trebalo bi prosuđivati vrijednost i vjerodostojnost evangelizacije, ono »*zašto* evangelizirati?!« To je tako na svim područjima duhovnog djelovanja čovjeka: u povijesti, u umjetnosti, književnosti, znanosti, filozofiji, sociologiji. Veliki su ljudi rijetki, ali oni ipak učine — nadahnuti veličinom Ideala — da se tu i tamo ponešto veliko dogodi, te da ispunjavanje *totaliteta osobe u totalitetu društva* stalno raste, da ono nikada ne stane poput stroja u »praznome hod«. Velikani evangeliziranosti ne dopuštaju mehaniziranje i formaliziranje postignutih dometa u slijeđenju Kristove bezproračunske »ljubavi prema Bogu u svome bližnjemu«. To je, međutim, uvijek, pa i danas, vrlo aktuelno! I stoga je potrebno — evangelizirati.